

Ndërmjetësimi i veprave penale të miturve në Shqipëri. Një disiplinë që duhet të zhvillohet

Msc. Eglantina Golemi

Abstrakt

Kur një shoqëri pushon së konsideruari mbrojtjen e fëmijëve atëherë fillon shpërbërja progresive e themeleve të saj. Ndërmjetësimi i veprave penale të të miturve synon zbehjen e monopolit të funksionit disiplinor nga ana e sistemeve të drejtësisë penale si një mënyrë e qeverisjes së dhunës, e cila nuk prodhon më rehabilitimin social të dëshiruar. Shumë legjislacione të vendeve të zhvilluara evropiane disponojnë një sistem ndërmjetësimi penal të konsoliduar dhe të besueshëm në trajtimin e konflikteve dhe mosmarrëveshjeve penale të të miturve. Ndërmjetësimi në fushën penale është një mënyrë e re e administrimit të situatave problematike i cili përcakton synimin e drejtësisë restauruese si një formë e drejtësisë e cila merret me konfliktet që cenojnë jetët e njerëzve. Në vendin tonë ndërmjetësimin në fushën penale është i sanksionuar në nenin 2 të Ligjit nr. 10835 "Për ndërmjetësimin në zgjidhjen e mosmarrëveshjeve".

Ndërmjetësimi i veprave penale të të miturve në Shqipëri është një disiplinë e pazhvilluar. Në kushtet kur mbrojtja e interesit më të lartë të të miturve është një nga sfidat më të rëndësishme me të cilat përballlet shoqëria sepse përfshirja e të miturve në strukturat kriminale ka një trend në rritje, mendoj se ndërmjetësimi i veprave penale të të miturve duhet të sanksionohet dhe të gjej zbatim në legjislacionin tonë të brendshëm, si një formë e dobishme për rehabilitimin dhe riintegrimin e të miturve në shoqëri.

Fjalët kyçe: *Ndërmjetësimi, ndërmjetësimi penal, drejtësi restauruese, i mitur, viktima*

1. Koncepti i ndërmjetësimit penal. Një vështrim historik i ndërmjetësimit të të miturve në veprat penale

Ndërmjetësimi penal është një domosdoshmëri aktuale i cili synon zbehjen e monopolit të funksionit disiplinor nga ana e sistemeve të drejtësisë penale si një mënyrë e qeverisjes së dhunës e cila nuk prodhon më rregullin e rehabilitimit social të dëshiruar. Shumë legjislacione të vendeve të zhvilluara kanë krijuar tashme një sistem ndërmjetësimi penal të konsoliduar dhe të besueshëm në trajtimin e konflikteve dhe mosmarrëveshjeve penale.¹

Ndërmjetësimi si koncept në kuptimin e gjerë konsiderohet si një teknikë e re e administrimit të konflikteve e cila realizohet me ndërhyrjen e një personi “të tretë neutral” (ndërmjetësuesi), i cili me anë të shkëmbimeve midis palëve, i ndihmon ato të gjejnë një zgjidhje ndaj problemit që i ndan. Termi ndërmjetësim në fushën penale përgjithësisht kuptohet si një mënyrë e re e administrimit të situatave problematike, i cili përcakton synimin e drejtësisë restauruese.² Palët në konflikt penal janë autori dhe viktimi e veprës penale dhe motivi i konfliktit kërkohet pikërisht tek vetë vepra penale. Roli i ndërmjetësimit në këtë rast është promovimi dhe zbutja e konfliktit midis fajtorit dhe palës së dëmtuar nga vepra penale, nëpërmjet ri-paqësimit të dy subjekteve dhe riparimit simbolik më tepër se material të dëmit të shkaktuar³. Gian Vittorio Pisapia e ka përkufizuar ndërmjetësimin penal si “rruga e mesme” që karakterizohet si “vendi i rindërtimit të lidhjes”, nëpërmjet gjetjes së një hapësire sociale brenda të cilës mund të zhvillohen takimet rindërtuese midis fajtorit dhe viktimës, duke parashikuar në këtë sens një aktivitet që ka si qëllim zgjidhjen e konflikteve⁴

Ndërmjetësimi e veprave penale nga të miturit është një fushë ende në zhvillim e cila lindi si një domosdoshmëri shoqërore për trajtimin e mosmarrëveshjeve të kryera nga të miturit larg dyerve të gjykatave dhe prokurorisë. Kjo formë ndërmjetësimi u krijua nga mesi i viteve shtatëdhjetë bazuar në eksperiencat e disa prej vendeve europiane rreth efekteve negative të mundshme që krijon përballja e të miturit me sistemin penal. Gjermania ishte një ndër shtetet e parë të BE-së e cila projektoj në vitin në vitin 1985 projekt pilotet e parë në ndërmjetësimin e

veprave penale të të miturve, të cilat rezultuan të suksesshme duke ndihmuar dhe në hartimin e një legjislacioni të mirëfillte në këtë fushë. Synimi i kësaj iniciative ishte mbrojtje dhe reduktimi në minimum i ndikimit të sistemit gjyqësor ndaj të miturit, në veçanti të ndërhyrjeve me natyrë detyrues edhe shtrënguese dhe rritja e procesit edukues.⁵

Shqipëria ka një kulturë të pazhvilluar në lidhje me ndërmjetësimin e veprave penale nga të miturit kjo si rrjedhojë e problematikave që ka pasur dhe ende vazhdon të letë legjislacioni i ndërmjetësimit në këtë fushë por edhe si pasojë e mungesës së informimit dhe të besimit që kanë personat ndaj institutit të ndërmjetësimit.⁶ Konflikte penale kanë një shkallë ndjeshmërie më të lartë në krahasim me ato civile dhe familjare. Kryefjala e këtyre konflikteve është kryesisht jeta, dinjiteti dhe rehabilitimi i individit të përfshirë në mosmarrëveshjet penale. Aktualisht në vendin tonë nuk ekziston një Zyrë Qendrore për Drejtësinë e të Miturve e cila do të luante një rol kryesor në administrimin e këtij procesit të ndërmjetësimit të veprave penale nga të miturit së bashku me organet institucionale ekzistuese.

2. Ndërmjetësimi në Shqipëri. Rëndësia dhe risit që ka sjell ligji i ri

Ndërmjetësimi, si një mënyrë alternative e zgjidhjes së konflikteve, ka qenë përherë pjesë e shoqërisë shqiptare. Populli shqiptar në kushtet e mungesës së shtetit të pavarur e të pushtimeve të huaja është vetëqeverisur nëpërmjet normave të drejtës zakonore si e vetmja mënyrë ky mund të gjendej drejtësi.⁷ Ndërmjetësimi në Shqipëri e ka zanafillën te e drejta zakonore shqiptare e cila përbëhet prej kanuneve, nga ku më i rëndësishme, Kanuni i Lekë Dukagjinit, i cili ka trajtuar “ndërmjetësimin për pajtim” si alternativë të zgjidhjes së mosmarrëveshjeve dhe konflikteve.⁸

Instituti i ndërmjetësimit për pajtim ka jo vetëm karakter historik, por edhe juridik. Ky pajtim është realizuar ose drejtpërdrejtë nga palët në konflikt ose me anë të ndërmjetësimit për pajtim. Instituti i ndërmjetësimit për pajtim ka luajtur rol përparimtar, sepse ka vepruar për zgjidhjen me mirëkuptim të mosmarrëveshjeve, kundër grindjeve, përçarjeve e hasmërive dhe ka luajtur rol emancipues e civilizues në shoqërinë shqiptare. Instituti i ndërmjetësimit me pajtim i sanksionuar në të drejtën zakonore ka vepruar deri në vitet 90.

¹ Prof. Dr. Ismet ELEZI, në manualin “Ndërmjetësimi për pajtim në konfliktet penale”, Tiranë, 2004, fq.145

² Ref. A. Ceretti: “Una risposta al minore autore di reato: la mediazione penale”, në *Justitia*, 1997 vol. 4., fq. 376-398. Relacion i mbajtur nga Prof. A. Ceretti në Konventën nr. 46° kombëtare të studimit të Bashkimit të Juristëve Katolikë Italianë, i mbajtur në Romë në datat 6-7-8 dhjetor 1996 mbi temën: “La tutela del minore”.

³ Prof. Dr. Ismet ELEZI, në manualin “Ndërmjetësimi për pajtim në konfliktet penale”, Tiranë, 2004, fq.155

⁴ G.V. Pisapia në “Rassegna italiana di criminologia”, nr° 4, 1993.

⁵ Dekreti i Presidentit të Republikës Italiane – D.P.R. n. 448 datë 22 shtator 1988 (Miratim i dispozitave mbi procesin penal në ngarkim të të pandehurit të mitur)

⁶ Alketa Elezi “Ndërmjetësimi në mosmarrëveshjet penale në kontekstin e drejtësisë rehabilituese” Jeta juridike Nr.1, Mars 2010.

⁷ Prof. Dr. Ismet ELEZI, në manualin “Ndërmjetësimi për pajtim në konfliktet penale”, Tiranë, 2004, fq.145

⁸ Dr. Erjona Canaj” Ndërmjetësimi tregtar si një mundësi bashkëkohore e zgjidhjes së konfliktit” Fq.2

Iniciativa e parë ligjore, e ndikuar edhe nga klima e politikave ndërkombëtarë, që shërbeu edhe si guri i themelit të në fushën e ndërmjetësimit u ndërmor nga një grup ekspertësh në vitin 1999, ku ligjvënësi ynë miratoi ligjin nr. 8465, datë 11/03/1999 “Për zgjidhjen e konflikteve dhe pajtimin e mosmarrëveshjeve”. Kjo iniciativë nuk rezultoi e suksesshme për faktin sepse nuk e konsideronte ndërmjetësimin si alternativ të zgjidhjes së konflikteve. Në këto kushte dhe përball domosdoshmërisë së hartimit të një legjislacioni të përparuar dhe bashkëkohor, legjislatori vendas vendosi hartimin dhe miratimin e ligjit Nr. 9090 datë 26.06.2003 “Për ndërmjetësimin në zgjidhjen e mosmarrëveshjeve”. Ky ligj shfuqizoi ligjin nr. 8465, datë 11/03/1999 “Për zgjidhjen e konflikteve dhe pajtimin e mosmarrëveshjeve” dhe sanksionoi ndërmjetësimin si alternativë e zgjidhjes së mosmarrëveshjeve fushën e së drejtës civile, tregtare, familjare dhe penale.⁹ Në këtë ligj përcaktohet se ndërmjetësi që duhet që të ushtroj veprimtarinë e tij duhet të jetë një subjekt i licensur dhe i regjistruar në Gjykatë si persona fizikë apo juridikë.¹⁰

Në kuadër të përafrimit të legjislacionit me atë të Bashkimit European pas nënshkrimit të MSA-së, dhe në mungesë të përdorimit efektiv të ligjit të mëparshëm të ndërmjetësimit, u miratua në datë 24.2.2011, Ligji nr. 10835 “Për ndërmjetësimin në zgjidhjen e mosmarrëveshjeve” i cili shfuqizoi ligjin e mëparshëm. Hartimi dhe miratimi i këtij ligji erdhi edhe si pasojë e ndërgjegjësimit të shoqërisë civile për të përdorur subjektet ndërmjetësuese si mjete për zgjidhjen e konflikteve.¹¹ Ky ligj është hartuar në përputhje me direktivën 2001/52/EC të BE-së dhe e konsideron ndërmjetësimin si një veprimtari jashtëgjyqësore, në të cilën palët kërkojnë zgjidhjen e një mosmarrëveshjeje me anë të një personi të tretë asnjans (ndërmjetësit), për të arritur një zgjidhje të pranueshme të mosmarrëveshjes dhe që nuk bie në kundërshtim me ligjin.¹² Në lidhje me ndërmjetësimin penal edhe ky ligj nuk solli ndonjë risi për mënyrën e trajtimit dhe nuk zgjeroi gamën e çështjeve penale të cilat mund të trajtohen me ndërmjetësim. Kështu në paragrafin 3 të nenin 2 të ligjit nr. 10835 “Për ndërmjetësimin në zgjidhjen e mosmarrëveshjeve” përcaktohet se “Ndërmjetësimi në fushën penale zbatohet për mosmarrëveshjet që shqyrtohen nga gjykata me kërkesën e të dëmtuarit akuzues, ose me ankim të të dëmtuarit, sipas neneve 59 dhe 284 të Kodit të Procedurës Penale, si dhe në çdo rast kur ligji i veçantë e lejon atë”

Synimi i ligjit të ri ka qenë ulja e ngarkesës së punës së gjykatave civile dhe penale në lidhje me disa çështje të cilat mund të zgjidhen edhe nëpërmjet ndërmjetësimit. Ndërmjetësimi

⁹ Neni 2 i ligjit nr. 9090 datë 26.06.2003 “Për ndërmjetësimin në zgjidhjen e mosmarrëveshjeve” Ndërmjetësimi, sipas këtij ligji, zbatohet për zgjidhjen e të gjitha mosmarrëveshjeve në fushën e së drejtës civile, tregtare, familjare dhe penale, që shqyrtohen nga gjykata, sipas neneve 59 dhe 284 të Kodit të Procedurës Penale

¹⁰ Neni 4, paragrafi 4 sanksionon se: “Ndërmjetësuesit, që e ushtrojnë këtë veprimtari si profesion, kanë të drejtë të kërkojnë dhe të shpërblehen për punën, si dhe për shpenzimet e kryera në procedurën e ndërmjetësimit, sipas marrëveshjes për ndërmjetësim të nënshkruar nga palët”.

¹¹ Ligji nr. 10835 “Për ndërmjetësimin në zgjidhjen e mosmarrëveshjeve”

¹² Neni 1 i , Ligjit nr. 10835 “Për ndërmjetësimin në zgjidhjen e mosmarrëveshjeve”

u ofron subjekteve që to të ishin pjesë e proceseve gjyqësore një zgjidhje të shpejt në kohë transparente , kjo për faktin që ndërmjetësi nuk i detyron palët të pranojnë vendimin e tij, por i ndihmon atë nëpërmjet dialogut të gjejnë zgjidhjen me të mirë dhe eficiente për ta. Por nga analizimi i legjislacionit përkatës është evidentuar se ligji për ndërmjetësimin dhe zbatimin e tij nuk kanë qenë shumë të suksesshëm për shkak të mungesës së harmonizimit me pjesën tjetër të legjislacionit. Në këto kushte në janar të vitin 2016 në vazhdim të nismës së përafrimit të legjislacionit tonë atë të BE-së dhe reformës në Drejtësi, u ndërmarr një reformë për përgatitjen e projektligjit “Për disa shtesa dhe ndryshime në ligjin nr. 10385, datë 24.02.2011 “Për ndërmjetësimin në zgjidhjen e mosmarrëveshjeve” me mbledhjet e përbashkëta të grupit të ekspertëve të nivelit të lartë të mbështetur edhe nga EURALIUS.

Ekspertët evidentuan se ndërmjetësimi është aplikuar në mënyrë të kufizuar dhe roli i sistemit gjyqësor në rritjen e përdorimit të shërbimeve të ndërmjetësimit ka qenë i ulët në krahasim me objektivat e ligjit të mëparshëm. Në këto kushte u evidentua nevoja e rritjes së përdorimit të shërbimit të ndërmjetësimit duke e harmonizuar atë me kodet e procedurave dhe fuqizimi i profesionit të ndërmjetësit duke rritur kapacitetet e dhomës, përmirësimi i bashkëpunimit me institucionet e tjera etj. Ky institucion ka nevojë për një mbështetje për të arritur besueshmërinë e duhur të qytetarët, e cila do të realizohej vetëm nëpërmjet një implementimit si të detyrueshëm të këtij procesi në disa procedura legjislative.

Ndryshimet e reja në ligjin “Për ndërmjetësimin në zgjidhjen e mosmarrëveshjeve” fokusohen kryesisht në forcimin e statusit të ndërmjetësve duke konsoliduar standardet etike dhe krijimin e një Kodi Etik Evropian. Risi e projektligjit është pavarësia e Komisionit të Licencimit të Ndërmjetësve, si një organizëm që ka raporte të tilla me DHKN sa të mos e dëmtojnë pavarësinë e tij në procesin e dhënies së licencave të ndërmjetësve. Inkurajimi i gjykatave që të përfshijnë sa më shumë ndërmjetës në zgjidhjen e çështjeve do tu vinte në ndihmë duke reduktuar ndjeshëm volumin e punës kryesisht në çështje familjare apo ato tregtare. Rritja e besueshmërisë do të arrihej nëpërmjet përfshirjes së kriterit të eksperiencës së punës në sektorin në të cilin ndërmjetësi do të operonte. Kështu plotësimi i kriterëve të përzgjedhjes së ndërmjetësve duke shtuar eksperiencën 3 vjeçare në punë, ekuivalentimin me trajnimin fillestar të studimeve pasuniversitare në programin Master për alternativat e zgjidhjes së konflikteve dhe menaxhimin e tyre, si dhe eksperiencat mbi 10 vjeçare në fushën akademike, e përmirësojnë cilësinë dhe profesionalizimin e ndërmjetësve. Një risi e ligjit është specializimi i ndërmjetësve në fushat tregtare dhe në atë të drejtësisë për të miturit. Kështu projekt ligjit ka parashikuar kushtin e eksperiencës dhe trajnimin specifik për çështjet e fushave të ndryshme që u drejtohen të miturve. Vendosja e këtij kushti është parë si esencial pasi trajtimi me prioritet dhe duke respektuar të drejtat e tyre dhe procesit të integritetit më të shpejt të tyre në shoqëri.

3. Ndërmjetësimi i veprave penale nga të miturit. Eksperienca e disa prej vendeve evropiane

Në vitet e fundit është konstatuar një përhapje e gjerë në Evropë të programeve ndërmjetësuese midis viktimës dhe autorit të krimit, për një kategori të larmishme veprash penale duke përfshirë dhe ndërmjetësimin në veprat penale të të miturve, si një model sukseesi për ri-integrimin e tyre në shoqëri. Eksperienca e disa prej vendeve më të zhvilluara të Bashkimit Evropian flet qartë për suksesin e kësaj disiplinë dhe rëndësinë e implementimit të saj në sistemim e brendshëm ligjor.

Gjermani në vitin 1985 hodhi themelet e para në lidhje me ndërmjetësimin penal për të miturit, duke u shndërruar kështu në vendin e parë ku nisën të aplikohen projektet e para eksperimentale të ndërmjetësimit penal për të miturit. Këto projekte gjetën zbatim kryesisht falë bashkëpunimit nga ana e Gjykatave për të miturit dhe në seleksionimin e rasteve për trajtim ndihmonin asistentët socialë dhe forcat e policisë. Realizimi me sukses i projekteve pilote në Gjermani bëri që në vitet 90, me hyrjen në fuqi të legjislacionit të ri të të drejtës për të miturit ndërmjetësimi të formatizohej juridikisht si masë edukuese duke parashikuar që i mituri “të sforcohet të arrijë një marrëveshje me viktimën”¹³. Në këtë mënyrë ligjvënësi ka dashur ti japë rëndësi fenomenit “riparues” të veprës penale të kryer nga të miturit.

Një veçori i të drejtës penale për të miturit në Gjermani është mundësia për t’i urdhëruar fajtorit ndërmjetësimin në rastet kur ekziston një disponibilitet në këtë sens nga ana e autorit të veprës penale.¹⁴ Projektet e ndërmjetësimit, nëse nuk zhvillohen brenda sistemit të Drejtësisë vihen në jetë gjithmonë në bashkëpunim me Prokurorinë për të Miturit, ose me Gjykatën për të Miturit. Aktualisht sistemi ligjor Gjerman në fushën e ndërmjetësimit mund të konsiderohet si një model sukseesi i cili e konsideron ndërmjetësimin me një masë ri-edukuese.¹⁵ kështu prokurori i të miturve mund të heqë dorë nga ndjekja penale ndaj të miturit autor i veprës penale, nëse janë marrë ndërkohë masat edukuese.

Ndërmjetësimi i veprave penale të të miturve në sistemin gjerman kushtëzohet nga plotësimi i disa kushteve ndër të cila janë :vullneti i lirë i fajtorit dhe i viktimës dhe arritja e një konsensusi nga subjektet pa ushtruar asnjë lloj presioni, klauzola e “irrelevancës”. Funksionimi me sukses i ndërmjetësimit të veprave penale të të miturve në Gjermani ka mundësuar që legjislacionit të hedh një hap përpara duke aplikuar ndërmjetësimin edhe në raste të personave recidivist. Kjo procedurë ka

¹³ D. DOLLING TaterOpfer-Ausgleich in Deutschland, (Forum Verlag Godesberg, Bonn 1998).

¹⁴ F. Dünkel: “La mediazione in Germania”, në La mediazione nel sistema penale minorile, shih fq. 120-121

¹⁵ 45 II JGG (Jugendgerichtsgesetz: e drejtë – ose ligj – për të miturit).

rezultuar të jetë e suksesshme duke arritur një përqindje 20-50% të pjesëmarrjes së të miturve recidivë që marrin pjesë në procedurat e ndërmjetësimit.¹⁶

Italia ndryshe nga sa ka ndodhur në vende të tjera evropiane ndërmjetësimi jashtëgjyqësor është bërë objekt studimi dhe aplikimi konkret pas vitit 1995. Kështu në nenin 29 të Dekretit Legjislativ nr. 274 i vitit 2000 “*Disposizioni sulla competenza penale del giudice di pace*” përcaktohet se : “Gjyqtari, kur vepra penale ndiqet me ankimin e palës së dëmtuar, promovon pajtimin midis palëve. Në këtë rast, nëse e konsideron të nevojshme për të favorizuar ndërmjetësimin, gjyqtari shtyn seancën për një periudhë jo më të madhe se dy muaj, dhe kur nevojitet mund të kërkojë ndihmën e strukturave publike apo private të pranishme në territor, të cilat kryejnë procedura ndërmjetësimi”

Në legjislacionin Italian vështirësia që ka hasur procedura e ndërmjetësimit për të miturit është ekzistenca e parimit të “detyrueshmërisë së ndjekjes penale”, parim i përcaktuar edhe në Kushtetutën Italiane.¹⁷ Për rrjedhojë, procedura e ndërmjetësimit penal gjeti aplikim vetëm në raste të parashikuara në disa nene të sanksionuara të Dekretit të Presidentit të Republikës – italiane, me nr. 448/1988.¹⁸ ndërmjetësimi është një proces i cili bazuar në nenin 555 K.Pr.P e shndërron të detyrueshme tentativën e ndërmjetësimit nga Gjyqtari, i cili në rolin e ndërmjetësuesit, pozicionohet në rolin e personit të tretë, i tillë që mund të garantojë, potencialisht, neutralitetin karshi palëve në konflikt. Një ndër problematikët kryesore që ka Italia në lidhje me ndërmjetësimin e veprave penale të të miturve është legjislacioni i copëzuar. Prania e një baze ligjore të mangët dhe jo-eksplicite, ka penguar për të garantuar një zhvillim të përshtatshëm dhe homogjen në gjithë Italinë për rrjedhojë është e nevojshme përmirësimi i legjislacionit në këtë drejtim.

Austria : Projektet e para të ndërmjetësimit të veprave penale të të miturve në Austri datojnë nga mesi i viteve 30 duke ardhur më një tendencë zhvillimi pozitiv në rritje. Që nga viti 1985 në Austri aplikohet ndërmjetësimi jashtëgjyqësor (ATA)¹⁹ i cili fillimisht u projektua si një eksperimenti i cili rezultojë i suksesshëm dhe hodhi themelet për një sistem të mirëfillte të ndërmjetësimit në këtë vend.

Ndërmjetësimi jashtëgjyqësor (ATA) i ka hapur rrugën një bashkëpunimi midis asistentëve socialë dhe drejtësisë për të miturit. Ndërmjetësimi jashtëgjyqësor penal ishte masa e parë e adoptuar në Austri në fushën penale, e përqendruar rreth interesave të viktimës e iniciuar nga Gjykatësi ose nga Prokurori, me përjashtim të veprës penale të vrasjes, ku ligji i të miturve parashikon shprehimisht që nuk mund të jetë Prokurori ai që merr iniciativën.

¹⁶ F. Dünkel: “La mediazione in Germania”, në La mediazione nel sistema penale minorile, shih fq. 127-128.

¹⁷ Shih nenin 2 të Kushtetutës Italiane

¹⁸ Shih nenet 9, 27, 28 të Dekretit të Presidentit të Republikës – italiane, me nr. 448/1988.

¹⁹ Außergerichtlicher Tatausgleich.

Në qendër të sistemit të ndërmjetësimit të veprave penale nga të miturit në Austri është gatishmëria e të miturit nën hetim që të përgjigjet për veprën penale të kryer dhe të tentojë të rregullojë pasojat duke shpërblyer dëmin e shkaktuar. Në rastet e veprave penale të cilat janë në proces gjyqësor është Gjyqtari ai që inicion procedurën e ndërmjetësimit (ATA) me kusht që shkalla e fajësisë të mos jetë e lartë dhe që ndëshkimi të mos jetë i nevojshëm për të ndaluar që i pandehuri të kryejë veprime të tjera që parashikohen si vepër penale²⁰. Asistentët socialë, psikologët dhe juristët me kualifikim specifik mund të kryejnë rolin e ndërmjetësuesit.

Procedura e ndërmjetësimit të veprave penale nga të miturit në Austri kalon nëpërmjet organit të akuzës i cili pasi merr në shqyrtim kallëzimin që i ka ardhur vlerëson nëse rasti mund të zgjidhet duke aktivizuar procedurën e ndërmjetësimit. Kur ndërmjetësimi jep rezultat pozitiv Prokurori, mbi bazën e raportit të Shërbimeve Sociale, mund të heqë dorë nga ndjekja penale ndaj të miturit. Në rastet e veprave penale, kallëzimi i të cilave i drejtohet drejtpërdrejt Gjykatës, procedura mund të fillojë me iniciativë të Gjyqtarit. Gjatë procedurës së ndërmjetësimit realizohen takime me autorin me të miturin për të parë shkallën e arsyetimit dhe reflektimit nda ngjarjes. Këto takime nëse rezultojnë të suksesshme vazhdojnë me takimin ndërmjet të akuzuarit (të miturit) dhe të dëmtuarit, duke i ndihmuar që të arrijnë në një marrëveshje. Ndërmjetësuesi ka një rol vendimtarë në hartimin e marrëveshjes konform legjislacionit duke kuruar anën juridike të marrëveshjes. Një ndër aspektet më të rëndësishme të marrëveshjes është forma dhe mënyra e kompensimit e cila duhet të monitorohet nga struktura ndërmjetësuese, e cila ka përgjegjësinë të kontrollojë nëse është respektuar marrëveshja.²¹ Karakteristik e modelit austriak është që kur një rast disponon të gjitha karakteristikat për tu zgjidhur me anë të ndërmjetësimit jashtëgjyqësor dhe Prokurori apo Gjykatësi refuzojnë të marrin në konsideratë këtë mundësi, palët kanë të drejtë të paraqesin apel kundër këtij vendimi. Kjo dispozitë, që i jep palëve një mjet të aftë ti njohë atyre “të drejtën” për ndërmjetësim, nuk e gjejmë në asnjë vend tjetër të Evropës.

4. Mungesa e ndërmjetësimit penal të miturve në Shqipëri dhe drejtësia restauruese brenda sistemit penal

Forma e parë e ndërmjetësimit në Shqipëri ka qenë “ndërmjetësimin për pajtim” i cili përdorej si alternativë e zgjidhjes së mosmarrëveshjeve dhe konflikteve²² duke luajtur rol të rëndësishëm në zgjidhjen e mosmarrëveshjeve të ndryshme dhe

²⁰ Veç kërkesave të parashikuara në § 7 të JGG austriak.

²¹ Bernhard Trummer dhe G. Kaufmann, në *La mediazione nel sistema penale minorile*, L. Picotti, shih fq. 149-159.

²² Kanuni i Lek Dukagjinit, paragrafi 668 përcakton se “ndërmjetës thirret aj, i cili hin për me da fjalët e kqij, a me shmang rragen, prej të cilave mund të shkaktohet vrasa a ndo i rrënim tjetër.” Paragrafi 682 përcakton se “Ndërmjetësia mbaron gjithëherë a me të rame të diellit a me të marrun të diellit (me të lem a me perëndim të diellit)”

duke synuar të zbeh përçarjet dhe hasmëritë e krijuara nga konfliktet njerëzore. Në Kanunin e Lek Dukagjinit nuk trajtohet ndërmjetësimi në zgjidhjen e konflikteve të të miturve, kjo për arsye se përgjegjësin për veprimet e realizuara nga të miturit, sipas kanunit, e ka kryefamiljari ose personat e tjerë përgjegjës të fisit të të miturit.²³

Ndërmjetësimi penal është një disiplinë e zhvilluar në 20 vitet e fundit në vendin tone dhe ka si synim të realizoj negociata në fushën penale duke ofruar alternativa në zgjidhjen e konflikteve por fusha e zbatimit të ndërmjetësimit penal, jo vetëm në vendin tonë por edhe më gjerë, është e limituar në një numër të kufizuar dispozitash, referuar kryesisht kundërvajtjeve penale.²⁴ Ligji aktual për ndërmjetësimin në paragrafin 4 të nenin 2, pika a) përcakton se “*gjykata ose organi përkatës shtetëror, brenda kompetencave të parashikuara në ligj, detyrimisht ftojnë palët për zgjidhjen me ndërmjetësim, në çështjet civile dhe familjare, kur ndërthuren interesat e të miturve*” duke devijuar trajektoren e ndërmjetësimit të të miturve vetëm në çështjet civile dhe familjare.

Ndërmjetësimi i veprave penale të të miturve është një disiplinë ligjore e pazhvilluar në Shqipëri. Në kushtet kur mbrojtja e interesit më të lartë të fëmijës, integrimi social i tyre, rehabilitimi i fëmijëve në konflikt me ligjin është kthyer në një sfidë për shoqërinë njerëzore, ndërmjetësimi i veprave penale ndaj të miturve duhet të integrohet si pjesë primare e legjislacionit për të miturit.

Legjislacioni i vendit ton është ende në procesin e harmonizimit më atë të BE-së, nga ku interesi më i lartë i fëmijës dhe riintegrimi i shëndetshëm i tyre në shoqëri është kryefjala e çdo akti ligjor. Në përputhje me procesin e harmonizimit duhet të integrohen në legjislacionin e brendshëm Direktivat për drejtësinë për të miturit, Vjenë 1997, ku përpos promovimit të drejtësisë restauruese sanksionohet edhe ndërmjetësimi i veprave penale të të miturve.

Ndërmjetësimi shërben si një absorbues i një sërë problemesh shoqërore, duke i zgjidhur konfliktet penale dhe ato civile në një kohë tepër të shkurtër dhe në një mënyrë shumë efikase, gjë që ndikon në rehabilitimin e shpejtë autorit të veprës penale (të miturit) dhe në rikuperimin e shpejtë të viktimës nga këndvështrimi psikologjik. Aktualisht fokusi i të gjitha akteve ndërkombëtarë, në të cilat vendi ynë ka aderuar, është një proces sa më i shkurtër në kohë me një zgjidhje të shpejt që nuk do të ndikonte negativisht në psikologjinë e të miturit dhe mendoj që procesi i ndërmjetësimit i përmbush këto objektiva.

Procesi i ndërmjetësimit duhet të ofrohet falas për të miturit duke respektuar dhe të gjitha të drejtat e tjera të të miturit që i janë akorduar nga legjislacioni

²³ Shih paragrafët 776 dhe 774 të Kanunit të Lekë Dukagjinit

²⁴ Në paragrafin 3 të të nenin 2 të ligjit nr. 10835 “Për ndërmjetësimin në zgjidhjen e mosmarrëveshjeve” përcaktohet se ndërmjetësimi në fushën penale zbatohet vetëm në nenet 59 dhe 284 të Kodit të Procedurës Penale. Karakteristik e ndërmjetësimit penal është që vihet në jetë vetëm nga gjykata me kërkesën e të dëmtuarit akuzues, ose me ankim të të dëmtuarit.

në fuqi.²⁵ Në legjislacionin tonë duhet të parashikohet ndërmjetësimi i veprave penale nga të miturit edhe në kuadër të promovimit të drejtësisë restauruese e cila ka në fokusin e vetë cilësinë e jetës së individit. Implementimi i kësaj disipline do të kërkonte marrjen e disa masave nga ana e shtetit shqiptarë si përfshirja e kësaj procedure si pjesë e legjislacionit të ndërmjetësimit, realizimi i ndryshimeve të legjislacioneve përkatëse të sistemit gjyqësorë dhe të prokurorisë në lidhje me implementimin dhe zbatimin e këtij procesi.

Për të evituar dështimin e këtij procesi duhet të vendoset kriteri i eksperiencës për ndërmjetësit që do të trajtojnë çështjet e të miturve si kusht për realizimin e procedurës së ndërmjetësimit. Kështu ndërmjetësit që do të trajtojnë çështjet e të miturve duhet të jetë ose ekspert në çështjet e të miturve ose avokat me një eksperience pune 10 vjeçare. Implementimi i këtij kriteri mendoj që do të rriste ndjeshëm besueshmërinë e institucionit të ndërmjetësimit në shoqëri duke krijuar edhe një iniciativë individuale në shkallë më të lartë të pjesëmarrjes së të miturve në procedurën e ndërmjetësimit. Duhet të përcaktohen një kategori veprash penale të realizuara nga të miturit, të cilat duhet të jenë pjesë e ndërmjetësimit të detyrueshëm,²⁶ me qëllim mos abuzimin nga ana e institucioneve kompetente të delegimit e zgjidhjes së çështjes pranë ndërmjetësve.

Në nenin 3 paragrafi 4 dhe 5 të ligjit nr. 10835 “Për ndërmjetësimin në zgjidhjen e mosmarrëveshjeve” përcaktohet se “*Ndërmjetësi nuk ka përgjegjësi nëse ndërmjet palëve për zgjidhjen e konfliktit me ndërmjetësim nuk arrihet marrëveshje, ose nëse marrëveshja është arritur, por nuk zbatohet nga palët. 5. Në rastin kur palët arrijnë një marrëveshje për zgjidhjen e konfliktit ndërmjet tyre, ndërmjetësi nuk ka përgjegjësi për moszbatimin e kësaj marrëveshjeje*” duke shkarkuar në këto kushte përgjegjësin e ndërmjetësit dhe ul ndjeshëm besueshmërinë e këtij institucioni si garant në arritjen dhe zbatimin e marrëveshjes.

Mendoj se në lidhje me marrëveshjet për veprat penale nga të miturit duhet t'i akordohet më shumë përgjegjësi ndërmjetësit në fushën e zbatimit të marrëveshjes. Në lidhje me detyrimet tatimore të përcaktohet që shlyerja e tyre duhet të realizohet në një llogari të vënë në dispozicione nga ndërmjetësi duke respektuar afatet e marrëveshjes, dhe vetëm nëse kjo nuk realizohet atëherë pala e dëmtuar gëzon të drejtën të drejtohet gjykatës për përmbushjen e marrëveshjes.

Përgjegjësia e ndërmjetësit në zbatimin e marrëveshjes mendoj që është një ndër kushtet kryesore pse ndërmjetësimi është më pak i favorizuar në krahasime me procesin gjyqësor, sepse mungesa e garancisë i orienton palët të mendojnë që në mungesë të moszbatimit të marrëveshjes do të drejtohen gjykatës, dhe ta konsiderojnë ndërmjetësimin si një zgjatje në kohe të panevojshme.

²⁵ Shih nenet 35.42, 75, 81, 103, 339, 360.361 etje, të Kodit të Procedurës Penale.

²⁶ Neni 2 paragrafi 6 i ligjit nr. 10835 “Për ndërmjetësimin në zgjidhjen e mosmarrëveshjeve” Mosmarrëveshjet për të cilat është e detyrueshme zgjidhja në rrugë gjyqësore nuk mund të zgjidhen me ndërmjetësim.

Përfundime dhe konkluzione

Pasojat e veprimeve kriminale lënë gjurmë të thella te të miturit ndaj konsiderohet e rëndësishme që të punohet mbi sjelljen e tyre devijante, për t'i korrigjuar dhe riedukuar. Për realizimin e këtij synimi ndërmjetësimi do të luante një rol determinant në rigjenerimin dhe për rehabilitimin e të miturit. Shpesh herë dhënia e dënimit penal me burgim, për të miturin krijon gjendje depresive të cilat pashmangshmërisht krijojnë një hendek të pakapërcyeshme midis të miturit dhe komunitetit shoqëror të cilit i përket. Praktikrat e vendeve të zhvilluara kanë treguar se ndërmjetësimi i veprave penale të të miturve është një proces i suksesshëm dhe i nevojshëm në kushtet kur e gjithë vëmendja e shoqërisë është e fokusuar në distancimin e të miturve nga kriminaliteti dhe rehabilitimin tyre përsëri në komunitet.

Suksesi i kësaj disipline vjen edhe si rezultat se figura e ndërmjetësit juridikisht është jashtë fokusit të aplikimit të masave ndëshkuese, dhe krijon një qetësi dhe përgjegjshmëri më të lartë se ajo e krijuar nda ushtrimi presionit të ligjit në gjykatë. Po kështu procesi i ndërmjetësimit ka avantazh që është më i shpejt dhemb i thjesht duke u realizuar jashtë ambienteve të institucioneve përgjegjëse të drejtësisë. Shpesh herë kontakti i të miturve me institucionet e drejtësisë krijon një gjendje psikologjike të rënduar te i mituri dhe për këtë arsye ndërmjetësimi do ti vinte në ndihmë në zgjidhjen e konflikteve penale. Përpos kësaj dhe besueshmëria në vendet e zhvilluar është më e lartë për shkak të kompetencave të gjera që kanë ndërmjetësit dhe të kriterëve të përzgjedhjes së tyre.

Në vendin tonë duhen bërë hapa të rëndësishëm në implementimin e ndërmjetësimit të veprave penale nga të miturit duke hartuar një kuadër ligjor të plotë dhe në përputhje me standardet ndërkombëtare, duke i kushtuar një rëndësi të lartë kriterit të eksperiencës në këtë fushë. Krijimi i një Zyrë Qendrore për Drejtësinë e të Miturve do të luante një rol kryesor në administrimin e procesit të ndërmjetësimit të veprave penale nga të miturit së bashku me organet institucionale ekzistuese.

Bibliografia

Kanuni i Lek Dukagjinit

Kodi I Procedurës Penale.

Ligji nr. 9090 datë 26.06.2003 “Për ndërmjetësimin në zgjidhjen e mosmarrëveshjeve”

Ligji nr. 10835 “Për ndërmjetësimin në zgjidhjen e mosmarrëveshjeve”

Ligji nr. 8465, datë 11/03/1999 “Për zgjidhjen e konflikteve dhe pajtimin e mosmarrëveshjeve”

VKM Nr:414 , datë 8.6.2011, “Vendim për krijimin dhe mënyrën e Organizimit të Komisionit të Licencimit të Ndërmjetësimit”

Dekretit nr. 448/1988 i Presidentit të Republikës italiane

Dr. Erjona Canaj” Ndërmjetësimi tregtar si një mundësi bashkëkohore e zgjidhjes së konfliktit”
Prof. Dr. Ismet ELEZI, në manualin “Ndërmjetësimi për pajtim në konfliktet penale”, Tiranë, 2004

Alketa Elezi “Ndërmjetësimi në mosmarrëveshjet penale në kontekstin e drejtësisë rehabilituese” Jeta juridike Nr.1, Mars 2010.

D. DOLLING TäterOpfer-Ausgleich in Deutschland, Forum Verlag Godesberg, Bonn 1998.
45 II JGG ,Jugendgerichtsgesetz

F. Dünkel: “La mediazione in Germania”, në La mediazione nel sistema penale minorile,

Bernhard Trummer dhe G. Kaufmann, në “La mediazione nel sistema penale minorile, L. Picotti”
Ref. A. Ceretti: “Una risposta al minore autore di reato: la mediazione penale”, në Justitia, 1997

vol. 4

G.V. Pisapia në “Rassegna italiana di criminologia”, nr° 4, 1993.

Kontrata e porosisë sipas Kodit Civil të Republikës së Shqipërisë

Sbkëndi Çili

Abstrakt

Kontrata e porosisë parashikohet në nenin 913 të Kodit Civil. Sipas këtij neni: “Porosia është një kontratë me të cilën njëra palë detyrohet të kryejë një ose më shumë veprime juridike për llogari të palës tjetër». Pra, i porosituri vepron për llogari të porositësit por në emrin e tij. Theksojmë se, ai nuk është i detyruar të tregoj se për llogari të cilit person po kryen veprimin juridik dhe se të tretët nuk kanë asnjë lidhje me porositësin. Ata nuk mund të kundërshtojnë kryerjen e veprimit vetëm për këtë fakt, edhe pse mund të kenë djeni për porosinë. Por ai mund të veproj jo vetëm në llogari por dhe në emër të porositësit. Pra, në këtë moment, i referohemi nenit 914 i Kodit Civil i cili parashikon se: Në qoftë se të porositurit i është dhënë kompetenca për të vepruar në emër të porositësit, zbatohen dispozitat mbi përfaqësimin, nënkupton se, pavarësisht mënyrës se si vepron i porosituri, veprimi për llogari nënkupton që pasojat e veprimit juridik të kryer janë të destinuara për porositësin. Veprimi për llogari nënkupton dhe interesin e porositësit. Në këtë punim, kam theksuar se, porosia përfshin jo vetëm veprimet juridike të treguara në kontratë, por dhe veprimet e domosdoshme për kryerjen e tyre, duke iu referuar nenit 917/ 1 i Kodit Civil. Veprimet që nuk janë të domosdoshme apo nuk kanë lidhje me ekzekutimin e saj mund të ndikojnë negativisht duke zgjeruar objektin e kontratës. Këto veprime të domosdoshme mund të mos jenë parashikuar shprehimisht në kontratë. Kontrata e porosisë është e vlefshme dhe për këto veprime që nuk janë të shprehura në përmbajtjen e saj, por që janë të domosdoshme për përmbushjen e porosisë. I porosituri ka barrën e provës, të provoj domosdoshmërinë e veprimeve ndihmëse (në mënyrë që të ketë të drejtën e shpërblimit dhe rimbursimit të shpezimeve).

***Fjalët kyçe:** kontratë, porosi e përgjithshme; e posacme, porositësi, i porosituri.*